

UOT 1

FƏLSƏFİ BİLİKLƏR SİSTEMİNDƏ SÜNİ İNTELLEKT
FƏLSƏFƏSİNİN YERİ

Turanə ƏSƏDOVA*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 27 yanvar 2023; çapa qəbul edilmişdir: 28 fevral 2023; online-da çap edilmişdir: 31 may 2023.

Received: 27th of January, 2023; accepted: 28th of February 2023; published online: 31st of May, 2023.

Açar sözlər: *süni intellekt, süni intellekt fəlsəfəsi, elm fəlsəfəsi, ağıllı maşın, şüur*

Giriş

“Süni intellekt”, “şüur” kimi mücərrəd bir anlayışın “süni” ilə səciyyələndirilməsi səbəbindən insanların maraqlandığı mövzuya çevrilib. Bu konsepsiyaya olan marağa baxmayaraq, böyük əksəriyyətin süni intellektin nə olduğu və ya problematikasının nələri əhatə etdiyi barədə məlumatlı insan sayı olduqca məhduddur. Odur ki, süni intellekt anlayışına keçməzdən əvvəl, məsələn daha yaxşı başa düşmək üçün zəkanın nə olduğu haqda qısaca danışmaq faydalı olardı. Qeyd etmək lazımdır ki, intellektin ümumi qəbul edilmiş tərifləri yoxdur, çünki o, mahiyyətcə mücərrəd bir anlayışdır. Bununla belə, verilən təriflər zəkanın ümumi izahını “mənimsənilən məlumatları tez və dəqiq təhlil etmək bacarığı” kimi izah edirdi [9, s. 81-82].

Bütün tədqiqatçıların üzərində razılaşdığı bir tərif olmasa da, süni intellekt, insan intellektinin təbiətinin necə köçürüləcəyindən və süni intellekt texnologiyasının bir sıra fərqli formada ola biləcəyindən asılı olaraq kompüterlərə intellekt qazandırmaq üçün geniş bir fəaliyyət sahəsini əhatə edir [7, s. 13].

İnsan beyninin, özündən müqayisə edilməyəcək qədər böyük və daha mürəkkəb dünyanı necə qavradığı, dərk etdiyi, proqnozlaşdırma bildiyi və manipulyasiya edə bildiyi kimi suallar min illərdir müzakirə olunur. Süni intellekt bu müzakirələri bir addım daha irəli daşıyır. Süni intellekt təkcə mövcud olanı anlamağa deyil, həm də yeni ağıllı varlıqlar yaratmaq potensialını özündə əhatə edir. Ən sadəsindən, bu gün süni intellekt şahmat oynamaqdan, riyazi teoremləri sübut etməkdən, şeir yazmaqdan, avtomobilləri idarə etməkdən, xəstəliklərin diaqnostikasına qədər bir çox spesifik sahələrdə tətbiq edilən tətbiq sahəsinə malikdir. Tədqiqatları II Dünya müharibəsindən sonra başlayan süni intellekt, mühəndislik elminin ən yeni sahələrindən biridir [11, s. 1].

“Ağıllı maşınlar” olaraq ifadə edilən “süni intellekti” ilk növbədə tədqiqatçı Cem Sayın XX əsrdə öz sözləri ilə tərif etdiyi kimi desək [12, s. 67-75]: “Ən radikal yanaşma ilə süni intellekt bəşər tarixində ən böyük mühəndislik layihəsidir. Yaratmaq istədiyimiz şey, təkcə bir kompüter proqramı, rəsmi dildə yazılmış mətn olsa da, bu mətn o qədər uzun və mürəkkəb olacaq ki, yazmaq üçün hər hansı digər nəhəng mühəndislik layihələrindən daha çox mütəxəssis və daha uzun illər tələb olunacaq ki, bu da təəccüb doğurmamalıdır. Bu proqram fəaliyyətə başlayanda, insanların “zəki” olaraq adlandırdığımız davranışlarını belə, ondan daha yüksək səviyyədə edə biləcək”. Ancaq aradan keçən

* *dissertant, Gəncə Dövlət Universiteti*
e-mail: esedovaturane246@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7273-1759>

iyirmi ilin sonunda C.Say, bu tərifi natamam olduğunu bildirərək, süni intellektə aşağıdakı kimi bir tərifi vermişdir: “Təbii sistemlərin edəbildiyi (ağıllı olsun və ya olmasın) hər bir idraki fəaliyyəti (lazım gəlsə, bədənli olan) süni sistemlərə, daha da yüksək səmərə verəcək şəkildə necə edə biləcəyimizi tədqiq edən elm sahəsidir” olaraq reforme etmişdir [13, s. 83].

Süni intellekt, “kompüter sistemlərinin inkişaf etdirilməsi və ağıllı davranışlar sərgiləmələri üzərində işləyən” fənnlərarası bir elm sahəsidir. Kompüter sahəsində aparılan araşdırmalar və müxtəlif fənnlərin imkanlarından istifadə edilməsi nəticəsində süni intellekt, insanlar kimi düşünüb hərəkət edə bilən ağıllı maşınların istehsalına keçid dövrünü başlatmışdır. Bu baxımdan süni intellektin inkişafı beynin neyron şəbəkələri, hesablama və alqoritm, maşın öyrənməsi, dil inkişafı, proqramlaşdırma kimi mürəkkəb proseslərin inteqrasiyası ilə təmin edilməkdədir.

Süni intellekt fəlsəfəsinin tarixi

Məqalənin bu hissəsində fəlsəfədə bu cərəyanın yaranması haqqında ilkin məlumat əldə etməyə imkan verən və sonradan süni intellekt fəlsəfəsinin xüsusiyyətlərini işıqlandıran süni intellekt fəlsəfəsinə aid ədəbi mənbələrə nəzər yetirək.

Müasir dövrdə süni intellekt dedikdə, insan beyninin yerinə yetirdiyi işlərə uyğun idrak işi yerinə yetirə bilən kompüter proqramlarının yaradılması nəzəriyyəsi və metodları başa düşülür. Qeyd etmək lazımdır ki, burada süni intellektin nəzərdən keçirilməsi, kompüterdən alınan bir hissənin həddlərindən kənara çıxmır. “Süni intellekt fəlsəfəsinin tarixi, fərdi parametrlərin kompüterdə həyata keçirilməsi imkanlarının müzakirəsi tarixidir” [2, c. 3]. A.Turing bu mövzu haqqında danışaraq, hər şeyi süni intellekt fəlsəfəsinin əsas sualına “Maşın düşünə bilərmi?”yə endirirdi. Üstəlik, müzakirə olunan maşın məhz kompüter idi. Beləliklə, kompüter təkcə “elektron beyin” kimi təqdim edilmədi, həm də canlı beyin “bioloji kompüter” kimi şərh edildi və bu, sadəcə bir metaforadan başqa bir şey idi. [16, c. 22]. Turing, bu suala “maşınlar düşünə bilməz” şəklində cavab verən yanaşmaları rədd etmiş və insanın məntiqinə oxşar şəkildə fəaliyyət göstərə biləcək maşın hazırlamaq üçün fəaliyyətə başlamışdır. O, mücərrəd riyazi problemin oxşar alqoritmlərlə hazırlanmış maşın tərəfindən insan ağı kimi proqramlaşdırıla biləcəyini yoxlamaq istəmişdir. Bu istiqamətdə apardığı araşdırmalar nəticəsində o, “Turing maşını” adı verilən sadə nəzəri kalkulyator hazırlamışdır [9, s. 89-90].

İlk kompüterlər XX əsrin 30-cu illərində meydana çıxmış, lakin ilk kompüterlərin meydana gəlməsinin bəzi texniki və fəlsəfi ilkin şərtləri olduğu kimi, süni intellekt ideyası da kompüterlərin yaranmasından çox əvvəl eyni şərtlərə malik idi.

Süni intellekt məsələsinin ortaya çıxması üçün ilk fəlsəfi şərt kimi insan şüurunu dərk etmək, təfəkkürün mahiyyətini dərk etmək cəhdini hesab etmək olar. Bu mövqedən, məsələ, məntiqin banisi olan Aristoteldən başlamaq olar [5, s. 340]. Onlar üçün məntiq ayrıca bir elm deyil, hər hansı bir elmin aləti, vasitəsi idi. Aristotel məntiqi, düşüncə formaları haqqında elm hesab edirdi. Lakin süni intellekt elminin yaranması üçün nəzəri ilkin şərtlər sonralar meydana çıxdı. Hesab edilir ki, Rene Dekart ilk dəfə olaraq insan və maşının qabiliyyətlərini ayırd etmək probleminə diqqət çəkmişdir [4, s. 224]. Dekartın cismani və mənəviyyatla bağlı dualist baxışı yalnız insanlarda düşünmə ehtimalını birbirindən ayırdığı halda, heyvanları yalnız insanlara xas olan bu xüsusiyyətə malik olmayan “avtomat” hesab edirdi. Bədənin ağıldan ayrılması və Dekartın dualizmini süni təfəkkürün - süni intellektin yaradılması haqqında fəlsəfənin mümkünlüyü ideyasının “xəbərcisi” hesab edir. “Təfəkkürün mahiyyəti, xüsusən R.Dekart və G.V.Leybnits tərəfindən başa düşüldüyü kimi, analitik-sintetik fəaliyyət, anlayışları ifadə etmək və ya ayırmaq bacarığı, bu əsasda diskursiv mülahizələrə imkan verən mühakimələrin və nəticələrin formalaşması idi” [6, s. 8].

Daha sonra – 1950-1960-cı illərdə Qərb fəlsəfəsi süni intellekt anlayışı ilə bağlı problemlərin dərk edilməsində kifayət qədər sabit ənənə yaratmışdır. Alan Turing, Norbert Wiener, Marvin Minsky, Hubert Dreyfus, Warren McCulloch, Frank Rosenblat və başqaları kimi tanınmış filosoflar, riyaziyyatçılar və dilçilər öz əsərlərini süni intellektin fəlsəfi problemlərinə həsr etmişlər. Hazırda Qərbdə, süni intellekt məsələlərini tədqiq edən xüsusi elmi və fəlsəfə cərəyanları mövcuddur. Bu cərəyanlar, mövzuya həsr olunmuş konfranslar təşkil edir, jurnallar və məqalələr topluları nəşr etdirirlər [6, c. 5].

“Süni intellekt” termininin tətbiqi Con Makkartiyə (amerikalı proqramçı, məntiqçi və filosof) aid edilir ki, o da, ehtimal ki, nəzərdən keçirdiyimiz istiqamətin adını ilk dəfə təqdim edib: “Süni intellekt fəlsəfəsi”.

“Süni intellekt fəlsəfəsi son on ildə bir sıra ingilisdilli ölkələrdə postpozitivizm dalğasında yaranmış fəlsəfi biliklərin və metodoloji fənlərarası fəaliyyətin xüsusi sahəsidir” [3, c. 24].

1990-cı illərə qədər indiki post-sovet məkanında süni intellekt fəlsəfəsinin problemləri son dərəcə zəif aparıldı, çünki təkcə süni deyil, həm də təbii zəkanın dərk edilməsinə “burjua” nəzəri yanaşmaları rəsmi marksist-təbii intellektlə uzlaşmırdı. Halbuki həmin dövrdə, ingilis-amerikan elmində süni intellekt fəlsəfəsinin müstəqil fəlsəfi bilik sahəsinə çevrilməsi prosesi gedirdi [3, s. 25].

Beləliklə, təqdim olunan mənbələrə əsaslanaraq, heç şübhəsiz, belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, XX əsrin ikinci yarısında, süni intellekt fəlsəfəsi artıq fəlsəfənin müstəqil bir qolu kimi formalaşmağa başlamışdır.

Süni intellekt fəlsəfəsinin fəlsəfədə yeri

Fəlsəfənin yeni bölməsinin fəlsəfi biliklərin müstəqil sahəsi kimi meydana çıxması faktını və dövrünü müəyyənləşdirərək, süni intellekt fəlsəfəsinin belə hesab etməyə imkan verən xüsusiyyətləri müəyyən etmək üçün təqdim olunan ədəbiyyatı öyrənəcəyik.

Süni intellekt, elm və texnologiyayı özündə birləşdirən nəzəri və praktik sahələrin başında gəlir və əlaqəli elm sahələri ilə çox geniş bir sahəni əhatə edir. Özünəməxsus dərin fəlsəfəsiylə, sistematik bir əsasla söykənərək, qərar alma və təkmilləşdirmə prosesindəki mürəkkəbliyə psixologiya elmi ilə çıxış yolları tapılır. Süni intellektin ortaya çıxmasında böyük əhəmiyyəti olan fəlsəfə, maşının tətbiqi ilə ədədi təfəkkürlə qarışır. Beləliklə, fəlsəfə və riyaziyyatın ədədi təsviri ilə yeni riyazi dil yaradılmış, inkişafın və maşın tədqiqinin əsası qoyulmuşdur. Nəhayət, qeyd etdiyimiz bütün elmləri və məlumatları kateqoriyalaşdırıb, kateqorik məlumatlardan yenidən istifadə edilən əsərlərin yaradılması və işlək hala gətirilməsi isə mühəndisliyin maraqlarına daxil edilir.

Süni intellektə ideyalar, perspektivlər və avadanlıqlar təmin edən fənlər, ağıllı maşınlar yaratmaq üçün nələrə ehtiyac olduğu nöqtəsində süni intellekt ilə əlaqədardır.

Fəlsəfə, riyaziyyat, məntiq, psixologiya, biologiya, mühəndislik və dilçilik süni intellektin əlaqəli olduğu və zəkanın müəyyən aspektlərinin avtomatlaşdırılması və təkmilləşdirilməsinin istiqamətləndirilməsi proseslərinə köməyə təkan verən elm sahələridir [7, s. 27]. Bu kontekstdə süni intellekt fəlsəfəsinin, fəlsəfə ilə olan əlaqəsini izah edəcəyik.

Bəşəriyyət min illərdir məntiqlə mülahizə yürütsə də, bu bağlantını təhlil etməyə çalışan ilk şəxs, özünün “sillogizm” adlandırdığı bir mülahizəsində yunan filosofu Aristotel olmuşdur. Aristotelin bu töhfəsinin süni intellekt üçün əhəmiyyəti forma ilə bağlıdır. Onun məşhur ifadəsində olduğu kimi, “bütün insanlar fanidir, bütün yunanlar insandır, ona görə də bütün yunanlar fanidir”. Bu məntiq, mülahizələrin avtomatlaşdırılması üçün aşağıdakı iki çıxış nöqtəsini təqdim edir:

- Sillogizm kimi mülahizə nümunələrini forma və ya şəkil olaraq göstərmək çətin məsələ deyil. Sillogizm, doğru kimi qəbul edilən iki mühakimə əsasında üçüncü mühakimə

yürütməyə əsaslanan mülahizə üsulu, sillogizm və məntiqdir. Bu nümunələr, bir sıra konkret nəticələr doğura biləcək ümumi simvollarından istifadə edə bilər. Bu simvolların özlərindən çox, onların doğuracağı nəticələr daha əhəmiyyətlidir.

- Ümumi simvolların yerinə, müəyyən bir problemə xas xüsusi simvollar qoyulanda, hər hansı bir cavabı əldə etmək üçün sadəcə “qolu aşağı salmaq” kifayət edəcəkdir. Ümumi simvollar və oxşar keçid proseslərindən istifadə edilməsi, bütün müasir süni intellekt proqramlarının əsasını təşkil edir.

Süni intellektin fəlsəfi tərəfini araşdıran amerikalı filosof və fəlsəfə professoru Hubert Dreyfus, süni intellektin tarixinin Platon tərəfindən yazılmış “Sokrat və Eyfipro dialoqu”na qədər gedib çıxdığını qeyd edir. Bu dialoqda Sokrat həmsöhbətinə belə bir sual verir: “İnsan davranışlarını tutarlı və etibarlı edən xüsusiyyət nədir?” [11, s. 8-9]. Bu gün süni intellektə etika və əxlaq kimi müzakirələrin aparıldığı bir vaxtda Sokratın sualı dünyanı dəyişmək imkanlarının günü-gündən artan insanların sağlam düşüncə, ləyaqət kimi xüsusiyyətləri necə kodlaşdırılması zərurətini ortaya qoyur.

Süni intellekt və fəlsəfə arasındakı əlaqənin əsası düşüncənin sistemləşdirilməsinədir. İnformasiyanın kateqoriyalara görə təsnifatı və informasiya istehsalında bu kateqoriyalar arasında əlaqələr şəbəkəsinin qurulması süni intellektin inkişafında fəlsəfənin əhəmiyyətini artırmışdır. Süni intellekt əsasən maşın öyrənməsini əhatə edir. Bu baxımdan, öyrənmə və ağıl arasındakı əlaqənin müəyyən edilməsi, öyrənmə modellərinin işlənilməsi və biliyin hesablanıla bilən alt qollara bölünməsi əslində bu sahədə fəlsəfənin zəruriliyini qəçinilməz edir [11, s. 9-10].

A.Y.Alekseyev, öz elmi tədqiqat işində belə qeyd edir: “Süni intellekt fəlsəfəsi fundamental biliklərin yeni yaranmasına baxmayaraq nisbətən müstəqil sferasıdır. Bu, “maşın düşüncə bilirmi?” əsas sualı ilə müəyyən edilir və ümumi fəlsəfi kateqoriyaların funksiyalarına oxşar rolu yerinə yetirən xüsusi metodoloji aparatdan ibarətdir. Belə bir konseptual alət dəstəsinin ilkin prototipi, intellekt fenomeninin aid edildiyi kompüterlərin yaradılması, işləməsi və istifadəsinin əsas prinsiplərinin öyrənilməsi üzrə dünya birliyində şərti olaraq müəyyən edilmiş fənnlərarası müzakirələrin standartı kimi Turing testidir” [1, c. 4-5].

Şübhəsiz ki, süni intellekt fəlsəfəsi “bilmək”, “düşünmək”, “başə düşmək”, “xəbərdar olmaq” – deməkdir məsələsinin əksidir, lakin “süni intellektin” fəlsəfəsi daha geniş başə düşülməlidir – onun fundamental sosial-mədəni məsələlərə və şüur probleminə birbaşa çıxışı var, fəlsəfənin əsas məsələsinin – şüur və varlıq arasındakı əlaqənin əsas aspektlərini analitik şəkildə aydın şəkildə ifadə edir. [3, c. 25].

Burada daha əvvəl adı çəkilən amerikalı filosof Con McCarthy süni intellekt fəlsəfəsini artıq öz “məsuliyyət sahəsi”nə qərar vermiş və müvafiq fəlsəfəni inkişaf etdirmiş digər özəl elm fəlsəfələri kimi fəlsəfi biliklərin eyni ixtisas sahəsi hesab edirdi. McCarthy süni intellekt fəlsəfəsinin xüsusiyyətlərini belə təqdim edir: “İstənilən süni intellekt sistemi, fəlsəfi müddəaların, əsasən qnoseoloji planın konseptual, metodoloji və proqram-informasiya bölmələrinin həyata keçirilməsini tələb edir”.

Süni intellekt fəlsəfəsi, fəlsəfənin əsas bölmələri – ontologiya və qnoseologiya ilə sıx bağlıdır [15]. Süni intellekt fəlsəfəsi təbii ağıl və süni intellekt məsələlərini ayrılmaz şəkildə müzakirə etməlidir [6, s. 4]. Bu mövzuya, süni intellekt problemləri ilə şüur problemlərinin bu və ya digər dərəcədə ayrılmaz əlaqəsi mövzusunə bir sıra mütəfəkkirlər öz əsərlərində toxunmuşlar. Bundan başqa qeyd etmək lazımdır ki, süni intellekt fəlsəfəsi etika ilə açıq şəkildə kəşşir [8]. Buna əsaslanaraq belə nəticəyə gəlmək olar ki, süni intellekt fəlsəfəsi mürəkkəb fənnlərarası tədqiqatlar sistemidir [1, s. 10].

Nəticə

Tədqiq olunan mənbələr, ümumiyyətlə, süni intellekt fəlsəfəsinin kifayət qədər gənc,

lakin fəal inkişaf edən fəlsəfə sahəsi olduğunu göstərir. Ötən əsrin ikinci yarısında müstəqil istiqamət kimi seçilən bu fəlsəfə, fəlsəfənin digər bölmələri ilə qırılmaz şəkildə bağlıdır və bunu əksər müəlliflər təsdiqləyir. Lakin digər fənlərlə əlaqələrin müxtəlifliyinə baxmayaraq, o, əsas sualına görə hələ də kifayət qədər dar “ixtisaslaşmışdır”: “Maşın düşünə bilərmimi?”

ƏDƏBİYYAT

1. Алексеев А.Ю. Философия искусственного интеллекта - концептуальный статус комплексного теста Тьюринга: автореф. дис. ... д-ра философских наук. Москва: Московский гос. ун-т им. М.В.Лобачевского, 2016.
2. Алексеев А.Ю. Трудности проекта искусственной личности: [Электронный ресурс] // Искусственные общества, 2008. № 3/1. URL: (<https://artsoc.jes.su/s207751800000077-3-1/>)
3. Алексеев А.Ю. Уровни изучения искусственного интеллекта // Материалы студенческой конференции. Философия искусственного интеллекта, 2006, с. 24-35.
4. Алексеев А.Ю. Возможности искусственного интеллекта: можно ли пройти тесты Тьюринга? // Искусственный интеллект: Междисциплинарный подход. Под ред. Д.И.Дубровского и В.А.Лекторского, Москва: ИИнтелЛЛ, 2006, с. 223-242.
5. Басов Р.А., Басов, А.Р. История древнегреческой философии от Фалеса до Аристотеля. – Москва: ЗАО «Издательский дом “Летопись XXI”», 2002, 416 с.
6. Ладов В.А. Философские проблемы искусственного интеллекта // Учебно-методический комплекс. Томск: Томский государственный университет, 2006, 42 с.
7. Nillson N.J. Yapay Zeka Geçmişi ve Geleceği. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 2018, 695 s.
8. Новиков Е.В. Этические аспекты исследований в области искусственного интеллекта // Философия искусственного интеллекта. Материалы Всероссийской междисциплинарной конференции. – Москва: ИФ РАН. 2005, с. 191-193.
9. Pirim H. Yapay zeka // Journal of Yasar University, 2006, №1/1, s. 81-93.
10. Разин А.В. Этика искусственного интеллекта // Философия и общество. 2019, №1, с. 57-73.
11. Russell S.J. and Norvig, P. Artificial Intelligence. A Modern Approach. New Jersey: Upper Saddle River, 2009, 1110 p.
12. Say C. Akla Doğru, Yapay Zekâ // Cogito, 1998, №13, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 67-75.
13. Say C. Teorisi, Pratiği ve Potansiyelleriyle Yapay Zekâ // Bilim ve Gelecek, 2018, №169, s. 10-24.
14. Сергеев Е.В. Проблема искусственного интеллекта: онтологические и гносеологические аспекты: автореф. дис. ... кандидата философских наук. Магнитогорск: Магнитогорский гос. ун-т, 2016, 24 с.
15. Цыбульская Е.В., Михайлова, Т.Л. Негативное влияние искусственного интеллекта - через призму этики // Международный студенческий научный вестник. 2016, №3, Пенза, с. 26-31.
16. Зотов А.Ф. Роль феноменологии в организации междисциплинарных исследований в области искусственного интеллекта? // Искусственный интеллект: Междисциплинарный подход. Под ред. Д.И. Дубровского и В.А. Лекторского. Москва: ИИнтелЛЛ, 2006, с. 22-31.

Резюме

Турана Асадова

Место философии искусственного интеллекта в системе философского знания

«Искусственный интеллект» стал предметом всеобщего интереса в связи с характеристикой такого абстрактного понятия, как «сознание», словом «искусственный». Несмотря на интерес к этой концепции, подавляющее большинство имеет очень ограниченные знания о том, что такое искусственный интеллект или какие проблемы связаны с ним.

Философия искусственного интеллекта, как направление философии, в последнее время бурно развивается. Она тесно связана с основными разделами философии - онтологией и гносеологией. Несомненно, следует отметить, что философия искусственного интеллекта находится на пересечении следующих малоизученных разделов философии: философии сознания, этики, философской антропологии.

В данной статье анализируются работы авторов, проводивших исследования в данной области с целью определения связи между философией искусственного интеллекта и глубиной связи философии искусственного интеллекта с рядом разделов философии, и делаются выводы.

Исследованные источники в целом показывают, что философия искусственного интеллекта является достаточно молодой, но активно развивающейся областью философии. Эта философия, выделенная в качестве самостоятельного направления во второй половине прошлого века, неразрывно связана с другими разделами философии, и это подтверждается большинством авторов. Однако, несмотря на многообразие связей с другими дисциплинами, она все же достаточно узко "специализирована" в своем центральном вопросе: "Может ли машина мыслить?"

Ключевые слова: искусственный интеллект, философия искусственного интеллекта, философия науки, разумная машина, сознание

Summary

Turana Asadova

The Place of the Philosophy of Artificial Intelligence in the System of Philosophical Knowledge

"Artificial intelligence" has become a subject of general interest in connection with the characterization of such an abstract concept as "consciousness" with the word "artificial". Despite the interest in this concept, the vast majority have very limited knowledge about what artificial intelligence is or what problems are associated with it.

The philosophy of artificial intelligence, as a direction of philosophy, has been rapidly developing in recent years. It is closely connected with the main sections of philosophy - ontology and epistemology. Undoubtedly, it should be noted that the philosophy of artificial intelligence is at the intersection of the following little-studied sections of philosophy: the philosophy of consciousness, ethics, and philosophical anthropology.

This article analyzes the work of the authors who conducted research in this area in order to determine the relationship between the philosophy of artificial intelligence and the depth of connection between the philosophy of artificial intelligence and a number of sections of philosophy, and draws conclusions.

The studied sources generally show that the philosophy of artificial intelligence is a fairly young, but actively developing area of philosophy. This philosophy, singled out as an independent direction in the second half of the last century, is inextricably linked with other sections of philosophy, and this is confirmed by the majority of authors. However, despite the variety of connections with other disciplines, it is still quite narrowly "specialized" in its central question: "Can a machine think?"

Key words: artificial intelligence, philosophy of artificial intelligence, philosophy of science, intelligent machine, consciousness

Baş redaktorun müavini f.ü.f.d. Üzeyir Qara oğlu Balakışiyev rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.